

ДЕРЖАВНА МОВА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ОСВІТЯН ПІВДНЯ УКРАЇНИ

THE STATE LANGUAGE AS A DETERMINING FACTOR IN THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF FUTURE EDUCATORS OF SOUTHERN UKRAINE

Питання функціонування української мови як державної закріплене всіма чинними законами, однак досі залишається площиною нехтування законами держави та байдужості щодо національної ідентифікації освітян як фахівців, які забезпечують національно-патріотичне виховання молоді. Особливим є ракурс важливості державної мови в розрізі професійної діяльності майбутніх освітян півдня України. Майбутніх, оскільки сучасні події на мовному фронті цілком зумовлені тими кроками національного відродження, які вже були здійснені за роки незалежності України, і сучасною ситуацією повномасштабної війни, окупацією багатьох південних областей країни. У світлі цього й досліджень, які демонструють сплеск національної й націємовної свідомості українців півдня надалі передбачається посилення ролі державної мови у сфері освіти з метою розбудови сильної й ідеологічно однорідної щодо національної ідентифікації країни. Ніша освіти відіграє в цьому ключову роль, особливо на початкових етапах навчання, коли формується громадянська основа особистості учня. Тому метою було проаналізувати позиції державної мови як визначального фактору професійної діяльності майбутніх освітян півдня України (з акцентом на етапах дошкільця та початкової школи) на тлі російсько-української війни, активізації процесів формування національної свідомості й функціонування української мови як символу національної ідентифікації й виразника громадянської позиції пересічного громадянина, а надто освітянина – представника української інтелігенції й суб'єкта націєтворення. У першій частині дослідження здійснено ґрунтовний огляд праць, у яких висвітлено проблему державної мови в освітній галузі: у межах підготовки майбутнього вчителя та в межах його подальшої професійної педагогічної діяльності. У другій частині проаналізовано сучасні мовну ситуацію на півдні України, тенденції щодо контролю за використанням державної мови у сфері освіти та заходи з усунення від роботи освітян, які не бажають використовувати державну мову під час виконання службових обов'язків. Передбачено подальший розвиток питання державної мови як чинника професійного самовизначення освітян у бік категоричності й принциповості позиції домінування української в усіх освітніх закладах України й поступового позитивного вирішення цього досі проблемного питання для освітян півдня як традиційно двомовного регіону на користь беззаперечності позицій української (державної) унаслідок національного піднесення. Запропоновано низку заходів зі стимулювання свідомого використання майбутніми освітянами державної мови як фактора професійної діяльності.

Ключові слова: державна мова, українська мова, освітяни півдня України, педагогічна діяльність, національна свідомість, національна ідентифікація, патріотичне виховання.

The issue of the functioning of the Ukrainian language as the state language is fixed by all current laws, but it still remains an area of neglect of the laws of the state and indifference regarding the national identification of educators as specialists who provide national-patriotic education of the youth. The perspective of the importance of the state language in terms of the professional activity of future educators of southern Ukraine is special. The future ones, since the current events on the language front are completely conditioned by the steps of national revival that were already carried out during the years of Ukraine's independence, and the current situation of a full-scale war, the occupation of many southern regions of the country. In the light of this and studies that demonstrate the surge of national and language consciousness of southern Ukrainians, the role of the state language in the field of education is expected to be strengthened in the future in order to build a strong and ideologically homogeneous country's national identification. The niche of education plays a key role in this, especially in the initial stages of education, when the civic basis of the student's personality is formed. Therefore, the goal was to analyze the position of the state language as a determining factor in the professional activity of future educators of the south of Ukraine (with an emphasis on the stages of preschool and primary school) against the background of the Russian-Ukrainian war, the activation of the processes of formation of national consciousness and the functioning of the Ukrainian language as a symbol of national identification and an expression of civic position of an average citizen, but also an educator – a representative of the Ukrainian intelligentsia and a subject of nation-building. In the first part of the study, a thorough review of the works was carried out, which highlighted the problem of the state language in the field of education: within the framework of the training of the future teacher and within the framework of his further professional pedagogical activity. The second part analyzes the current language situation in the south of Ukraine, trends in control over the use of the state language in the field of education, and measures to remove from work educators who do not want to use the state language while performing official duties. The further development of the issue of the state language as a factor in the professional self-determination of educators towards the categorical and principled position of the dominance of Ukrainian in all educational institutions of Ukraine and the gradual positive resolution of this still problematic issue for educators in the south as a traditionally bilingual region in favor of the undisputed position of Ukrainian (state) as a result of national elevation is foreseen. A number of measures are proposed to stimulate the conscious use of the state language by future educators as a factor in professional activity.

Key words: state language, Ukrainian language, educators of southern Ukraine, pedagogical activity, national consciousness, national identification, patriotic education.

УДК 35.077.92
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.2.8>

Сидоренко Н.І.,
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики
дошкільної та початкової освіти
Херсонського державного університету
(м. Івано-Франківськ)

Гриценко І.В.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології
дошкільної та початкової освіти
Херсонського державного університету
(м. Івано-Франківськ)

Денисенко В.В.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології
дошкільної та початкової освіти
Херсонського державного університету
(м. Івано-Франківськ)

Борисенко Н.М.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики
дошкільної та початкової освіти
Херсонського державного університету
(м. Івано-Франківськ)

Постановка проблеми. В умовах сьогодення мовний фактор відіграє ключову роль у державній політиці та наскрізно в усіх офіційних сферах функціонування мови, хоча виходить далеко за ці окреслені межі й стає принциповим чинником особистісного світоглядного, політичного, ідеологічного самовизначення в умовах активного процесу формування національної свідомості та національної ідентичності на хвилі російсько-української війни.

Така тенденція позиціонування мови особливо помітна в іноземних публікаціях, де про українську на тлі війни заговорили як про особливу цінність. Наприклад, американський ресурс Daily Pilot, дочірня компанія Los Angeles Times, у публікації, присвяченій українській мові, зазначає, що мова – це культура, і коли мирна країна бореться за своє виживання, трохи дізнатися про мову країни, яка протистоїть ворогу, – жест солідарності [18]. Французький ресурс France 24 зі схожою риторикою окреслює різучі зміни в мовній ситуації на території України з початком війни в публікації «Російськомовні відмовляються від «мови ворога», вивчаючи українську» [20]. Наголошено на провальній меті захисту російськомовних як приводу до війни, адже в результаті ідеологічної маніпуляції отримано цілком зворотний ефект. Щодо ролі української мови в школах сказано, що після Майдану 2014 року та років бойових дій на Донбасі з 2017 року вивчення української мови в школах стало обов'язковим [21]. Ресурс National Public Radio (США) теж висловлює схожі думки, а один із підзаголовків публікації звучить як «Війна зруйнувала визнання російської ідентичності як природної частини українського суспільства» [22]. Після того, як 24 лютого цього року Росія почала насильницьке вторгнення, мову почали розглядати як питання національного виживання. У цьому ж ресурсі наголошено, що Україна була русифікована протягом століть, за Російської імперії, а потім за Радянського Союзу, коли російська мова була обов'язковою мовою в школах [22].

Наявність українського мовного питання в іноземній пресі насправді відіграє значну роль для розуміння революційного масштабу тих процесів, які відбувають наскрізно в українському, досі фактично двомовному, соціумі. У світлі революцій, а тепер і повномасштабної війни 10 стаття Конституції України, до якої – як до найвищої й водночас найпростішої істини – у своїх доповідях постійно апелює І. Фаріон [2, с. 12–14]. Нагадаємо, що 10 стаття закріплює конституційний статус української, а не будь-якої іншої мови, як державної в Україні. Однак, як постійно наголошує І. Фаріон, науковиця й запекла поборниця української мови, процвітання мають ті нації, які вміють жити за Конституцією [2] і яким задля утвердження Головного Закону не треба мати десяток периферійних, які

його намагаються зручно (залежно від провладної політичної сили) інтерпретувати.

Оскільки освіта належить до соціальної сфери й тісно пов'язана з ключовими ідеологічними й політичними віяннями в державі, то питання виховання нових поколінь українців новими поколіннями випускників педагогічних спеціальностей ЗВО належить до проблем принципової державної ваги. Це питання виховання національно свідомих громадян, без яких і сама держава як концепт не мислиться. Як це очевидно з проаналізованих публікацій, ситуації всередині країни, небувалого національного піднесення в період війни, яке, переконані, закріпиться ще більше і в період повоєнної розбудови, Українська держава без української (державної) мови відтепер теж буде немислимою. Звідси виникає аспект функціонування державної мови для професійної підготовки освітян півдня як культурного регіону України, де російська віддавна мала особливий статус серед населення і де значна частина громадян називали її рідною. Тепер же окуповані південні регіони та ті населені пункти, які перебувають під постійними ворожими атаками, демонструють відчайдушний спротив російській політиці й відмежовуються від усього, що собою становить «руський мір», а вибудуваний він насамперед на функціонуванні російської мови. Тому заперечення «руського міра» та відречення від ворожих наративів передусім відбувається через національну ідентифікацію, зокрема свідомий вибір державної мови як мови офіційного й повсякденного спілкування. Складний процес національного й мовного перетворення потребує ґрунтовної аналітичної й перспективної наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для розуміння важливості функціонування державної мови на освітньому рівні варто згадати про те, що в англомовному дискурсі є спеціальний термін, який дослівно перекладається як «знання про мову» (англ. knowledge about language – KAL) й трактується як розуміння та здатність правильно використовувати мовні норми, зокрема фонетичні (орфоепічні) правила, правопис, синтаксис і граматику. У контексті національних навчальних програм «знання про мову» зазвичай інтегрується в навчальний процес учня з усіх предметів, а не просто формально викладається через структуровані вправи з граматики державної мови, як це було узвичаєно до середини ХХ століття. Щоб полегшити імплементацію цього інтегрованого підходу, KAL стало є невід'ємною частиною Національної стратегії грамотності (англ. National Literacy Strategy) Великої Британії. Ця стратегія базується на тому, що учень чи студент надалі використовуватиме здобуті знання не тільки для користування рідною (державною) мовою, але також спиратиметься на здобуті знання, коли

почне вивчати нову [20]. Протягом останніх десятиліть у світовій педагогіці значна увага приділялася «знанням про мову» під час викладання та вивчення мови – тобто як для тих, хто вивчає мову, так і для викладачів. Цей інтерес до сприяння рефлексії на тему мови виник ще в 1980-х роках у результаті необхідності досягти балансу між зосередженням на формі та зосередженням на значенні. Подекуди в синонімічному значенні фігурує термін «усвідомлення мови», або «мовна обізнаність» (“language awareness”) [18]. Значення цього терміна широке й охоплює заразом і ціннісне ставлення до мови, і безпосередньо знання про мову. У дослідженнях сказано, що знання офіційної мови освітнього процесу (державної мови) безпосередньо стосується студентів – майбутніх учителів. Учителі несуть пряму відповідальність за мовну освіту цілих поколінь учнів, і у своїй професійній практиці вони проєктуватимуть власні погляди на мову значною мірою під впливом свого власного освітнього досвіду. Через те вкрай важливо сформуванню викладацьким колективом педагогічних ЗВО позитивне ставлення до державної мови [18; 19], що є одним із невідмінних елементів патріотичного виховання.

Питання розгляду державної мови як визначального фактора професійної діяльності освітян, особливо вчителів на ранніх етапах навчання дитини, розглядають такі українські дослідники, як О. Хома [16], О. Б. Мамчич, Л. Г. Райська, О. В. Барнич [4], С. Романюк [8]. Зокрема, наголошено, що володіння державною мовою визначено однією з основних компетентностей учня, тому стоїть питання про підготовку вчителя НУШ до формування в учнів знань і навичок користування державною мовою [15], що досить близько до поняття KAL, яке було обґрунтоване вище. Українська мова в початковій школі позиціонується не тільки як предмет, а й засіб навчання й виховання, зокрема національно-патріотичного [15]. Проблема державної мови в професійній діяльності майбутнього вчителя початкових класів НУШ розкривається з використанням понять «мовна особистість» і «україномовна особистість» [4]. С. Романюк доречно відзначає важливу роль особистості вчителя, його високої професійно-педагогічної підготовки, особистого прикладу в повсякденному спілкуванні державною мовою. Вважаємо слушним пропозицію ввести вивчення майбутніми вчителями предмета «Методика викладання української мови як державної» в регіонах компактного проживання національних меншин [4].

Для розуміння стану розроблення питання державної мови для освітян в українській науці епохальне значення мають наукові й публіцистичні доробки згадуваної вище дослідниці І. Фаріон, особливо останніх років, оскільки їхній контекст найбільш відповідний сучасному стану справ.

Так, 07 квітня 2022 року була прочитана лекція «Соціолінгвальний контекст історії української мови: свідомість і чин» в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка [3]. У ній сказано, що вся освіта і вся трудова діяльність в Україні повинна відбуватися державною, тобто українською мовою. Лекторка навела приклад того, наскільки б недолуго було, якби поляк під час виконання службових обов'язків спілкувався німецькою мовою, бо, мовляв, приїхав із Німеччини до Польщі заробляти кошти. Ідеться про звичайного робітника, який за кордоном не може собі такого дозволити, перш за все – через повагу до держави, у яку приїхав як іммігрант. Натомість в українських навчальних закладах типовою є ситуація, де досі на заняттях з вуст учителів, викладачів вільно звучить російська мова. Це не просто дискредитує в очах такого мовця державу, у якій він працює, а робить його з погляду чинного законодавства правопорушником. Однак здебільшого така поведінка в Україні толерується. Як стверджує І. Фаріон, це все – про брак національного егоцентризму. Натомість виграш на мовному фронті означає, на думку науковиці, перемогу на всіх інших фронтах. Важливою є теза, що «кожен має свою роботу виконувати професійно, саме через навчання мови як світогляду має змінитися наше суспільство». Отже, сьогодні українська – це не просто засіб спілкування, а інструмент творення націєцентричного світогляду. «Мова школи – це передусім світогляд та моделі поведінки її учнів та вчителів» [11]. Тоді як навчання виключно українською мовою – це забезпечення державницької моделі навчання на протиположній [11].

Проблема функціонування державної мови розкривається в доробку авторки через протистояння російській мові в громадських сферах на теренах України, боротьбу із суржи́ком, що передбачає не тільки боротьбу з росіянізмами, але також опозицію глобальній англійзації [14], однак у ракурсі поточної розвідки це питання все ж другорядне. Важливо, однак, що проблема чужомовної лексики в тканині мови – це фокус етнопсихологічної, суспільно-політичної і власне мовної проблематики, який показово сигналізує про ідеологічний напрям розвитку суспільства [14]. Питання ж державної мови у сфері освіти (і для того, хто вчиться, і для того, хто навчає) має артикулюватися через закономірність: «якщо людина не опанувала державної мови, вона не рухається у своїй кар'єрі» (не може навчатися у вишах, наприклад, чи працевлаштуватися) [12]. Окрім того, учителі й цілі заклади освіти, які пропагують чи толерують функціонування російської, названо «вогнищами сепаратизму» [12].

Щодо сфери освіти, то нищівної критики зазнав Закон України «Про повну загальну середню освіту» 2020-го року, який означається як факт

«ліберально-гібридної роздвоєності і згубної мовної толерантності», оскільки толерує випадки, у яких мови нацменшин домінують над державною мовою в освітній парадигмі. Це прецедент мовного квотування середньої освіти через паралельний процес навчання державною мовою та мовами нацменшин [12]. Зазначено про безпосередній зв'язок між мовним середовищем і освітньої системою, яка його, власне і формує найбільшою мірою. Тому від міри присутності державної мови в освіті залежить питання розширення українськомовного простору [13]. Натомість І. Фаріон постійно наголошує на тому, що «відбувається свідоме ігнорування» державної мови в більшості державних навчальних закладів України» [13]. А в період війни мова – це особливий пароль, який одразу ідентифікує, по якому бік барикад мовець. Звинувачуючи суспільство в амбівалентності, згадується не просто про те, що «на заході України більше хочуть української мови, ніж на сході й півдні», а про амбівалентність окремої людини. Саме тому принциповою позицією авторів цієї статті є те, що кожен окремий свідомий громадянин несе відповідальність за те, щоб бути флагманом державної мови й самоідентифікуватись та виражати свій світогляд через офіційну мову держави, у якій ховається цілий генокод нації. Також ми відстоюємо переконання, що саме освітяни півдня України повинні взяти на себе роль провідників у відстоюванні питань свідомого використання української мови у своїй професійній діяльності та поза нею. Це також суголосно з вимогою І. Фаріон сформувати україноцентричну оптику через нішу освіти [2], цитуючи при цьому Івана Пулюя: «Українська держава буде самостійною лише тоді, коли наука й освіта буде українською мовою» [2].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Хоча низка наукових статей уже присвячена статусу державної мови в Україні, у парадигмі війни багато з уже опублікованих праць потребують перегляду та доопрацювання в руслі трансформацій на мовному й мовно-освітньому фронтах. Окрім того, наразі ми не виявили наукових публікацій, у яких би аналітично оцінювалася державна мова як фактор професійної діяльності поміж майбутніх освітян Південної України, особливо в ключі майбутньої перемоги та повної деокупації південних областей та повернення до мовних дискусій уже в контексті абсолютно нових реалій і рівня національної самосвідомості й національної ідентифікації через мову.

Метою статті є аналіз позиції державної мови як визначального фактору професійної діяльності майбутніх освітян півдня України на тлі російсько-української війни, активізації процесів формування національної свідомості й функціонування української мови як символу національної ідентифікації й виразника громадянської позиції пересічного

громадянина, а надто освітянина – представника української інтелігенції й суб'єкта націєтворення.

Виклад основного матеріалу. В останні роки в Україні мовна ситуація суттєво змінилася в бік превалювання української. Насамперед цьому сприяли процеси формування національної самосвідомості українців, які збіглися з одночасним відмежуванням та категоричним запереченням російської мови та культури на теренах України. Окрім того, покращенню статусу української мови сприяли й формальні чинники, викликані набранням чинності законів, які безпосередньо стосуються функціонування української мови як державної. Зокрема, Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [6; 10]. Серед переліку осіб, які зобов'язані знати державну мову та використовувати її під час виконання службових обов'язків, зазначено керівників закладів освіти всіх форм власності, а також педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників. До того ж окрема стаття 21 присвячена саме державній мові у сфері освіти й визначає українську як мову освітнього процесу в закладах освіти. Тарас Кремень, уповноважений із захисту державної мови, повідомляючи про введення від 16 липня 2022 року нових норм згаданого Закону України, зауважив, що в умовах війни українська мова набуває особливої риторики, а мовний фронт підсилюється [11].

Найбільше питань останніми роками на тлі ухвалення Закону «Про освіту» (2017) та Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019) залишається до статусу регіональних мов (мов національних меншин). Так, Закон «Про освіту» говорить, що про гарантоване право осіб, які належать до корінних народів України, на «навчання в комунальних закладах освіти для здобуття дошкільної і загальної середньої освіти, поряд із державною мовою, мовою відповідного корінного народу» [8]. Загрозу функціонуванню державної мови становив закон, що 2012 року визнано неконституційним, «Про засади державної мовної політики». Мається на увазі введення поняття «регіональної мови», яка на місцях могла мати преференції навіть над державною, власне, за що закон втратив чинності після розгляду Конституційним Судом. Відповідно до географічного фокусу статті нас найбільше цікавить ситуація в південному регіоні України, а це Криворізька агломерація, Запорізька, Дніпропетровська, Херсонська, Одеська та Миколаївська області, а також Автономна Республіка Крим і місто Севастополь. Найбільшими містами регіону, окрім згаданих обласних центрів, є Бердянськ, Нікополь, Мелітополь, Сімферополь, Херсон, Ялта. Не складно помітити, що більшість із цих міст станом на серпень 2022 року перебувають в окупації. Решта ж постійно потрапляє під потужні атаки з боку російських військ. Зрозуміло,

що після деокупації та абсолютного звільнення всієї території України від ворога на міста Південної України чекає процес стрімкої ідеологічної перебудови та української проорієнтації, насамперед – через мову. Саме освітні заклади, як очікується, стануть головним плацдармом для того, щоб раз і назавжди закріпити в цих містах і прилеглих селищах статус української мови повсюдно в усіх галузях громадського життя. Треба сказати й про те, що процес націємовного відродження в багатьох із названих населених пунктів розпочався ще до війни – зі скасуванням статусу російської мови як регіональної. 14 грудня 2018 у Херсонській області, 19 серпня 2020 року в Одесі та області, 24 березня 2021 у Запорізькій області, 8 липня 2021 – Миколаївській. Однак тривалий період дії статусу російської мови як регіональної позначився на функціонуванні державної мови в цьому й так складному з погляду мовної ситуації культурно-історичному регіоні України.

У цій розвідці ми рясно цитували І. Фаріон як апологета державної мови. Тому вагомим для нас є її прогнози щодо української мови на півдні України. Так, в одному з нещодавніх інтерв'ю на запитання «Наскільки зараз є важливою боротьба за українську мову в південних областях України?» відповідь була, що така боротьба є визначальною. Позитивним є перехід на спілкування державною мовою ключових політичних діячів регіону. Зокрема, очільників міст. Адже мова провладних осіб – це своєрідний флюгер у позиціонуванні мови на території, яку ті представляють. Наприклад, тут дається ознака позиція мера Харкова Ігоря Терехова, який, нагадаємо, ще 2021 року відкрито заявляв про бажання повернути регіональний статус російській мові в Харкові, а з початком російського вторгнення й досі спілкується в офіційних ресурсах і медіа мовою окупанта.

Вважаємо за доцільне запровадити в усіх галузях працевлаштування, але насамперед в освітній ніші гасло, яке було запозичене в канадців та наразі активно імплементується, наприклад, у Японії: No English – no job. Однак інтерпретувати його в ракурсі української мови як державної. Це передбачає неможливість отримати місце роботи в школі чи навчальному закладі будь-якого іншого освітнього рівня, якщо претендент на вакансію не знає державної мови чи принципово не спілкується нею під час виконання своїх посадових обов'язків. Маємо нещодавній промовистий приклад, коли викладача Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут» звільнили на підставах дискримінації ним державної мови [5], якою за законом і Конституцією має вестися викладання у вітчизняних закладах освіти. Цей прецедент свідчить про те, що на хвилі національного піднесення автоматично актуалізувалося й категорично артикулюється питання

функціонування державної мови й виконання норм чинного законодавства щодо мовних питань. Отже, гасло «Немає української (державної) – немає роботи» уже почало діяти.

За оприлюдненими результатами опитування, проведеного соціологічною групою «Рейтинг» у 2012-му приблизно 40 % українців використовували російську в побуті, наприкінці 2021 – 26 %, а на початку війни – 18 % громадян України [16]. Тому передбачається, що мовне питання як чинник професійної діяльності освітян почне розв'язуватися, а з іншого боку, стояти дуже категорично не тільки через спеціальне законодавче унормування чи використання додаткових стимулів і покарань, але й через природний перехід на державну в усіх регіонах України, навіть тих, які досі вважалися російськомовними.

Водночас показовим є те, що якраз у південній області України, а саме в Одесі, 4 серпня 2022 року, з'явилася перша представниця уповноваженого із захисту державної мови Тараса Кременя. Її завдання полягатиме у захисті прав українських громадян отримувати інформацію й послуги державною мовою всюди, де українська мова законом передбачена як обов'язкова [1]. Під контролем уповноваженої будуть Херсон, Миколаїв та Одеса. Функція полягає в нагляді, контролі й підголовленні відповідних документів для накладення санкцій на порушників мовного закону. Очевидно, що нагляд відбуватиметься й за дотриманням законів про державну мову й у навчальних закладах південного регіону. Такий крок вважаємо доречним та обґрунтованим. Окрім того, це стимулює до законослухняності на мовному фронті тих педагогів, які вперто із власних принципів не бажають дотримуватися приписів законодавства.

Утім, значно важливіше, як ми переконані, планомірно працювати на те, аби державна мова як фактор професійної діяльності майбутніх педагогів півдня закріплювалася на свідомому рівні здобувачів педагогічної освіти й ставала невід'ємною частиною їхнього світогляду й професійної самовизначеності, фахової спрямованості. Тут чільну роль відіграє ідеологічний мовний клімат у ЗВО та увага викладачів до державномовної ідентифікації своєї та своїх студентів. З метою виховання стійкої орієнтації на професійну діяльність державною мовою доречно залучати студентів до активності, творчої й громадської ініціативи, організації флешмобів і рухів за українську мову в українському просторі, діяльність здобувачів освіти на своїх сторінках у соцмережах. Але все це може стати реальністю лише за умови правильного мікроклімату у виші, єдності викладачів та адміністрації ЗВО довкола мовного питання, що означає принципову позицію на боці державної мови у сфері освіти й свідому національну ідентифікацію себе як громадянина України й освітянина засобами державної мови.

Висновки. Отже, державна мова є визначальним фактором професійної діяльності майбутніх і теперішніх освітян півдня України. Однак у представленому аналітичному дослідженні акцент зроблено саме на майбутніх педагогах, оскільки наразі на півдні України відбуваються досі не бачені трансформації в мовному питанні й національному самовизначенні. Амбівалентність щодо державних питань, питань державної символіки й питань мови як ключового чинника держави й нації, яка досі спостерігалася найбільше в жителів сходу на півдня України зараз дедалі більше відходить у минуле. Процес активного пробудження національної свідомості тут розпочався, як зазначають дослідження, після національних українських революцій, а набув особливо категоричної й незворотної форми в період сучасний, який позначений наскрізь російсько-українським протистоянням.

Питання повоєнної розбудови української нації багато в чому залежить від питання ідеологічного наповнення парадигми освіти. Найважливіший чинник у цьому – виключно державна мова як мова української освіти й українського освітянина. У статті підтримано ініціативи щодо заборони здійснення педагогічної діяльності (а на перспективу й будь-якої іншої професійної діяльності) в Україні без послугоування державною мовою, а також щодо введення спеціальних курсів із методики викладання українською мовою як державною.

Подальші дослідження з теми пропонуються організувати емпірично й дослідити особливості функціонування державної мови для викладання шкільних предметів і національно-патріотичного виховання нових поколінь учнів Південної України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зубар Д. Представниця Уповноваженого з мови на Півдні захищатиме права українців на обслуговування державною. 4 серпня 2022 року. URL: <https://suspihne.media/267920-predstavnicia-upovnovazhenogo-z-movi-na-pivdni-zahisatime-prava-ukrainciv-na-obslugovuvannazdravnou/> (дата звернення: 20.08.2022).
2. Ірина Фаріон: Ми отримали війну через те, що не змогли захистити своєї мови: розмова Ірини Фаріон та Євгена Букета. 16.07.2019. URL: <https://ua.in.press/interview/iryna-farion-my-otrymalyvijnu-cherez-te-shho-ne-zmogly-zahystyty-svoyeyimovu-1061379> (дата звернення: 20.08.2022).
3. ЛНУ ім. Т. Шевченка. Мова – це дім, у якому живе нація. URL: <http://info.luguniv.edu.ua/?p=956> (дата звернення: 20.08.2022).
4. Мамчич О. Б., Райська Л. Г., Барнич О. В. Формування україномовної особистості майбутнього вчителя початкових класів НУШ. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка*. 2021. Вип. 12 (168). С. 43–49.
5. Миленко В. Мовний скандал у КПІ: викладача, який хотів читати лекції російською, звільнили. 23 липня 2022 року. URL: <https://glavcom.ua/kyiv/news/movniy-skandal-u-kpi-vikladacha-yakiy-hotiv-chitati-lekciji-rosiyskoju-zvilynili-862564.html> (дата звернення: 20.08.2022).
6. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 20.08.2022).
7. Романюк С. (2021). Сучасні тенденції навчання української мови як державної. *Навчання української мови та мов національних меншин учнів закладів загальної середньої освіти в контексті компетентнісного підходу : збірник тез Всеукраїнської наукової конференції*. Київ, 21 квітня 2021 р. Київ : Педагогічна думка, 2021.
8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 20.08.2022).
9. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 20.08.2022).
10. Рішення Конституційного суду України від 14.12.1999 № 10-пн/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99#n54> (дата звернення: 20.08.2022).
11. Урядовий портал. Тарас Кремень: 16 липня набирають чинності низка нових норм закону про державну мову та запроваджується адміністративна відповідальність за порушення. 15 липня 2022 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/taras-kremin-16-lypnia-nabyraiut-chynnosti-nyzkanovyykh-norm-zakonu-pro-derzhavnu-movu-ta-zaprovadzhuietsia-administratyvna-vidpovidalnist-zaporushennia> (дата звернення: 20.08.2022).
12. Фаріон І. Мова освіти – це мова влади. 20 травня 2018. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/farion/5b01c1b774b81/> (дата звернення: 20.08.2022).
13. Фаріон І. Про мовний Вавилон у середній школі (у світлі ухваленого Закону «Про повну загальну середню освіту»). 16 січня 2020. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/farion/5e20b1b9ad55d/> (дата звернення: 20.08.2022).
14. Фаріон І. Д. Соціальний контекст англоварваризації в українській освіті та науці. *Записки з українського мовознавства*. 2020. № 27. С. 173–182.
15. Хома О. Особливості підготовки майбутнього вчителя до навчання державної мови в контексті концепції «Нова українська школа». *Витоки педагогічної майстерності*. 2019. № 23. С. 220–224.
16. Шосте загальнонаціональне опитування: мовне питання в Україні (19 березня 2022). Соціологічна група «Рейтинг». URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/language_issue_in_ukraine_march_19th_2022.html?fbclid=IwAR1YP1-8cUbeG6cQpSIbU-3SfOccEVkNXtG3Cwlbt-yekEe19N4F2uvF41Y (дата звернення: 20.08.2022).
17. Як пароль краще використовувати слово «гробниця» замість «паляниця»: інтерв'ю Ірини Фаріон та Ярини Капітан. Перший західний. URL: <https://1zahid.com/news/yak-parolkrashhe-vykorystovuvaty-slovo-grobnytsya-zamistypalyanytsi-iryna-farion/> (дата звернення: 20.08.2022).

18. Arnó-Macià E. Knowledge about language in English language courses for future language professionals. *Nordic Journal of English Studies*. 2009. Vol. 8. № 1. P. 5–39.

19. Casagrande J. A Word, Please: A few facts about the language of Ukraine, and some words we can use. *Daily Pilot*. March 7, 2022. URL: <https://www.latimes.com/socal/daily-pilot/opinion/story/2022-03-07/a-word-please-a-few-facts-about-the-language-of-ukraine> (дата звернення: 20.08.2022).

20. Oxford Reference. Knowledge about Language. URL: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/>

[oi/authority.20110803100040993](https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100040993) (дата звернення: 20.08.2022).

21. Russian speakers reject the 'language of the enemy' by learning Ukrainian. URL: <https://www.france24.com/en/europe/20220530-russian-speakers-in-ukraine-reject-the-language-of-the-enemy-by-learning-ukrainian> (дата звернення: 20.08.2022).

22. Ukraine agonizes over Russian culture and language in its social fabric. NPR. URL: <https://www.npr.org/2022/06/02/1101712731/russia-invasion-ukraine-russian-language-culture-identity> (дата звернення: 20.08.2022).